

JAPONYA'NIN MODERNLEŞMESİNİN ÇÖZÜMLENMESİ

Önal SAYIN(*)

Modernleşmek isteyen toplumlara önerilecek, tek bir reçete yoktur. Buna karşılık, daha önce modernleşmiş olan ülkelerin deneyimlerinden yararlanmak bir zorunluluktur. Bu makalede Japonya örneğini sunacağız. Modernleşmek isteyen toplumumuzun, Japonya örneğinden birçok dersler alabileceğine inanıyoruz. İngiltere'nin ve Fransa'nın sanayileşme sürecini incelediğimizde, bu ülkelerin kendi iç dinamikleriyle geliştiğini gözleriz. Buna karşılık ülkemiz gibi modernleşmek isteyen ülkeler için, hedeflenen bir modernleşme modeli olabilir. Toplumu oluşturan toplumsal aktörlerin eylemleri, bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için yönlendirilebilir. Görüldüğü gibi, modernleşmede, toplumsal değişmeye, toplumsal gelişme yönünde insanın müdahalesi söz konusu olmaktadır. Kanımızca, toplumsal evrimi veya toplumsal değişmeyi engellemek olanaksızdır. Buna karşılık, insan zekası ve eylemleriyle, bu toplumsal değişmeyi hızlandırabilir, yavaşlatabilir veya yönünü değiştirebiliriz. Bunun en güzel örneği, planlı kalkınma biçimidir. Göreceğimiz üzere Japonya'da da, özgür koşullara uygun planlar yapılmıştır.

Japonya, sanayi devrimini gerçekleştirmiş tek az gelişmiş ülke örneğidir. Japonya'daki sanayi devrimi, aynı zamanda ülkenin coğrafyasal durumuna ve istikrarlı sosyal yapısına bağlı olan özel nitelikleri temsil etmektedir. Japonya, uzun bir süre İngiltere, Fransa ve Almanya gibi sanayi devrimini daha önceden gerçekleştirmiş ülkelerin etkisinden ve denetiminden uzak kalabilmiştir. Japonya, sanayileşme sürecinde Batı'yı örnek almış, fakat kendi toplumsal yapısını uzun süre muhafaza etmesini bilmiştir. Daha açık bir biçimde söylersek, feodal ve geleneksel toplumlarda görülen, insanın çok özveride bulunması ve aza kanaat etmesi duygusundan yararlanan Japonya, eski kapalı toplumsal

(*) Prof.Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Öğretim Üyesi.

yapısını uzun süre muhafaza etmiştir. Sermaye birikiminin sağlanmasında işçi kadar, kamu ve özel teşebbüste çalışan yöneticiler de büyük fedakarlıklarda bulunmuşlardır. Kısaca, çok üretip, az tüketmişlerdir. Aradaki fark sermaye olarak yeni yatırımlara dönüşmüştür.

Japonya, kuzeyden güneye uzanan, dört büyük ve çok sayıda da küçük adalardan meydana gelmiştir. İklimi yumuşaktır; toprağı dağlık ve volkansaldır. Kuzeyden güneye uzanan sıra dağlar, doğu ve batı bölgeleri arasındaki ulaşım ve iletişimi güçleştirmiştir. Ulaşım ve iletişim kuzayden güneye kıyı boyunca gerçekleşmektedir. Köyler deniz kıyısında bulunur. Köylüler çiftçiliğin yanında, balıkçılıkla da uğraşırlar. Depremler o denli sıktır ki halkın günlük yaşamına girmiştir(1).

Ekilip biçilebilen topraklar, ülke yüzölçümünün sadece % 16'sını temsil edebilmektedir. Fakat Japonlar, insan dışkısından ve denizden elde ettikleri gübreyi yoğun biçimde kullanmasını bildiler. Böylece topraklarından yüksek verimlilik sağlamayı başardılar. Japonlar, Çin'den etkilenmekle birlikte, kendilerine özgü bir kültürü de yaratabildiler.

Japonya'nın toplumsal değişim tarihini üç aşamada ele alabiliriz:

- 1) İmparatorluğun mutlak egemenliği dönemi
- 2) Tokugawa Hanedanlığı dönemi
- 3) Meiji Restorasyonu'ndan sonraki dönem

Japon tarihi boyunca ve birbirini izleyen farklı rejimler sırasında, sürekli öge, şefe boyun eğmektir. Buna Oyabun Kabun ilişkisi denir; yani koruyucu ve korunan arasındaki ilişki söz konusudur. Japon toplumu, birbiri içine girmiş, küçük gruplardan oluşmuştur. Her grubun bir koruyucusu, onun etrafında da korunakları vardır. Bu durum, imparatorun köylüye kadar böyle gider(2).

XII. yüzyıla dek imparatorun egemenliği mutlaktı. İmparator iktidarını, saray ekranının asileri arasından seçilmiş yöneticiler aracılığıyla yürütürdü. XII. yüzyılın sonuna doğru patlak veren bir seri sivil savaşlar, imparatorun gücünü yitirmesine yol açtı, Bu nedenle imparator gücünün bir bölümünü seçilmiş bir feodal beye

(daymyo) aktarmak zorunda kaldı. XVII. yüzyılda bu ünvanı ele geçiren Tokugawa ailesi, imparatorun iktidarını kendi tekeline aldı. Gerçekten de, o güne dek imparator hem geçici olan bu dünyaya ve hem de dinsel olan öbür dünyaya yönelik olarak ulusun en büyük şefiydi. İktidarı kutsal temelliydi. O tek efendiydi. Halkın tümü ona itaat etmek zorundaydı: İmparator için ölmek, ülke için ölmektir(3).

İmparatorun egemenliği soyut bir hak değildi; Japonların kalbine demir atmıştı. Sadece imparatorun korkulmaz, sevilir ve ona saygı duyulurdu. Bu ülkeyi ve tarihini anlamak istiyorsak, imparatorun bu istisnai konumunu asla unutmamalıyız (4).

Tokugawa ailesi, imparatorun gücünü paylaşma olanağını veren ünvanı ele geçirir geçirmez, ülkedeki bir seri bunalımdan da faydalanarak, Meiji Restorasyonu'na kadar 260 yıldan fazla (1603-1868) şogunsal (shogunal) iktidarı empoze etmeyi ve korumayı başardı. Tokugawa hanedanının gücü, bir taraftan Japonya'da üretilen pirincin % 27'sinden fazlasını sağlayan sahip oldukları geniş topraklardan, diğer taraftan çok büyük sayıdaki bağımlılarından (vassal) ileri geliyordu. Askeri alanda, Tokugawa ailesi, tüm feodal beylerden (daymyolardan) ve imparatorun bizzat kendisinden daha güçlüydü. Bu hanedanın gücü o denli büyüktü ki, her şogunun ölümünden sonra, aile yeni şogunu kendi üyeleri arasından seçerdi; imparator da seçilen aile üyesini atamak zorunda kalırdı. Şogunluğa ulaştığı andan itibaren, Tokugawa'lar, geleneksel şatafatın sürmesine göz yumarak, bir taraftan da imparatorun gücünü, iktidarını zayıflatmaya çalıştılar(5).

Tablo I : XIX. Yüzyılın Başında Farklı Toplumsal Kesimlere Göre Pirinç Üretiminin Yaklaşık Dağılımı

İmparatorluk Arazileri	% 0.56
Şogun Tokugawa'nın Arazileri	% 27
Daymyoların Arazileri	% 71.24
(Bir daymyo arazisinin ortalama üretimi: % 0.26)	
Dinsel Araziler	% 1.20
Toplam	% 100

Meiji Kolwsei Soran, Tukyâ Keizai Shimpas She, tome XX,
1925.

Her ne kadar Tokugawalar imparatorun dünyevî iktidarını ele geçirdiyse de, manevî şef olarak kaldı; halk ve tanrılar arasındaki birliğin sembolü olarak devam etti. Bu inanç, Şintoyizm'in (Shintoi'sme) Mikado'nun kültünü öğretirken ortaya çıkıyor; Mikado Güneş'in kutsal oğludur, imparator ailesinin atasıdır. Şintoyizm, Tokugawaların düşmanca tutumlarına karşın, birçok defa ulusal din olarak ilan edildi. Bu nedenle, imparatorun geniş halk kitleleri üzerinde otoritesi sürüyordu. Bu tutum şogun hükümetini endişelendiriyordu. İmparatorun, kurulu düzene karşı olacak bir komplonun merkezi olma korkusu vardı. Bu nedenle, imparator sarayında sürekli göz altında tutulmaktaydı(6).

Tokugawa döneminde, Japon toplumu üç kesimden oluşuyordu: 1. Samur aylar, 2. Çalışanlar, 3. Din adamları

Samuraylar: Kendi içinde üçe ayrılır. 1. Şogun : İmparatorun iktidarına ortak olan feodal beydi. Tokugawa döneminde şogunluk, Tokugawa hanedanlığına geçmiştir. Yani şogunluk, 260 yıldan fazla bir süre Tokugawa ailesinin tekelinde kalmıştır. XII. yüzyıldan, Tokugawa ailesinin iktidara geldiği 1603 yılına kadar, şogunluk sırayla farklı feodal beylere (daymyolara) verildi. 2. Daymyo (daimyo): Feodal beylerin her birine daymyo denirdi, fakat bunlar, Batı'dan farklı bir nitelik göstermekteydi. Belirli bir yörede özerk yönetime sahip kişiye daymyo deniyordu. İç işlerinde özerk olan daymyo, imparatora ve şoguna bağlıydı. Tokugawa hanedanlığı döneminde, şogun olan Tokugawa daymyoların içişlerine de müdahale etmiştir. Daymyonun egemen olduğu topraklarda, her çiftçi çevresi çitlerle çevrilmiş topraklarda üretilen ürünün % 50'sini daymyoya vermek zorundaydı. 3. Daymyoların çevresindeki adamları: Daymyoların adamlarına da samuray denirdi. Bunların asillik ünvanları vardı. Bunlar silah taşıma hakkına sahiplerdi. Bu samuraylar savaşlarda, atlarıyla ve silahlarıyla bağlı oldukları daymyoların yanında yer alırlardı. Daymyolar, ellerine geçen ürünlerin bir bölümünü, kendi adamları olan samuraylara vermek zorundaydılar. Çalışanlar: Kendi içinde üçe ayrılırdı: 1. Çiftçiler, 2. Esnaf ve zanaatkarlar, 3. Tüccarlar. Din adamları: Çeşitli dinlere mensup din adamlarından oluşmaktaydı.

Daymyolara Karşı Akraba Kayırcılığı (nepotisme): Tokugawalar, imparator iktidarını gasp ederek, diğer daymyoların

kin ve öç alma duygularını körüklediler. Tokugawa ailesinin doğrudan mütteliklerinin dışında, aşağı yukarı 270 daymyo vardı; malikanelerinde hükümlerlik sürdürüyorlardı, fakat hoşnutsuzluklarını da gösteriyorlardı; buna karşın yavaş, yavaş boyun eğiyorlardı. bazıları tokugawaları desteklemek durumunda kalıyorlardı. Daymyoları kontrol altında tutmak için Tokugawa ailesi birçok mekanizma oluşturmuştu. Bunların içinde en önemlilerinden biri, her daymyonun her iki yılda bir yıl düzenli olarak, şogunun oturduğu Tokyo'da yaşaması zorunluydu; olmadığı sürede ise, en yakınlarından birini rehine olarak bırakmak zorundaydı. Böylece daymyoların ayaklanmaları önleniyordu. Şogun hükümetinde sadece Tokugawa ailesinden ve müttelikleri olan daymyolardan üyeler bulunmaktaydı. Üç yüz yıldan az bir sürede, tokugawalar, imparatoru fiili iktidardan uzaklaştırarak, kendilerini daymyolara zorla kabul ettirerek ülkenin siyasi ve yönetsel örgütlenmesini merkezileştirebildiler; durumlarını güçlendirmek için merkezi bir hükümet kurdular: Şoğuna (Shogunat) veya Bakufu. Akraba kayırcılığı, ulusal yönetimi merkezileştirmektedir. Bakufu'nun amacı ulusal işlerin yönetiminin merkezileştirilmesiydi. Böylece, modern tipte bir hükümet derece derece biçimlenmekteydi. Sosyo-politik yapıların bu değişimi, Japon feodal sisteminin dağılmasına ve geçerliliği kalmamış kastların su geçirmez duvarlarının parçalanmasına yol açacaktı(7).

Şintoyizm'in yanında, Tokugawa döneminde konfüçyüsizm de etkili oldu. Japon Konfüçyüsizmi insanların ahlaksal ve entellektüel planda olduğu kadar fiziki planda da eşit doğmadığını ifade eder. En iyilerin, daha az talihli olanları yönetmesi mantıksaldır. Yönetici sınıfa boyun eğmenin nedeni ise, sadece yöneticilerin kutsal dokunulmaz bir iktidarı ellerinde bulundurmaları değil, fakat aynı zamanda ve özellikle de bu iş için kaçınılmaz erdemlere sahip olmalarındandır. Buna karşılık yönetilenler, onlardan en üst düzeyde korunma ve adaleti bekleyebilirler. Konfüçyüsçü felsefe, devletin ahlaksal bir görünümünü de içerir: Prens (yönetenler) otoritesini, adalet ve insanlık izlerini taşıyan davranışlarıyla uygular. "Prens erdemi rüzgarla, halkınki ise otla karşılaştırılabilir. Rüzgar estiğinde, ot eğilir". Prens adaleti sevdiğinde, uyrukları ona boyuneğmezlik cesaretini gösteremezler; Prens içtenliği sevdiğinde, uyrukları dürüstlüğü ve erdemi seveceklerdir(8). bu şekilde tasarlanan ulus, görevi olduğu kadar sevgisi ve erdemi nedeniyle çocuk halkını gözleyen şefi ile birlikte bir aile gibidir.

Halk, minnettardır, sadıktır, efendilerine güvenir ve yumuşak başlılıkla görevini yapar. Babasal kavram, kendini tüm basamaklarda gösterir: Ulusal, derebeylikse ve yanı zamanda mesleksi ilişkilerde. Bu toplumsal ahlak, Meiji Restorasyonu'ndan önce, bilinçli ve etkili bir yönetici sınıfı ve boyun eğen, yönlendirilmesi kolay bir halkı biçimlendirdi. Modern Japonya, Japon kapitalizmine özel bir çehre verecek bu katkıdan faydalandı (9).

Gerçekten de bu toplumda bireyin, Tokugawa döneminin konfüçyüscü efendilerine göre, kendinde bir amaç oluşturmadığını tahmin edebiliriz. Topluluğun hizmetinde bir araç olan birey, toplumsal bağlantının güçlenmesine yönelik bir çimento çeşidi oluşturduğu ölçüde ancak saygındır. Bireyin görevi, kendine düşen rolü bilinçli bir biçimde yerine getirmesidir. Toplumsal düzen değişmez gibi dikkate alınır. Sosyolojik terimlerle söylersek, kuramsal olarak toplumsal hareketliliğin hiç olmadığı, statüler topluluğu söz konusu olmaktadır. Tüm eğitim, okulda olsun, aile içinde olsun, genç Japonlara kamusal konularda fedakarlık yapma duygusunu kafalarına zorla sokmaktadır.

SAMURAYLARIN BAĞLI OLDUĞU İLKELER

Samuraylar, Japon tarihinde çok önemli rol oynamışlardır. Bu nedenle samurayların davranışlarında rol oynayan normlara ve onların da dayandığı değerlere bir göz atmak gerekir. Samurayların yaşamı iki büyük ilke üzerine dayanmaktadır. Birincisi ahlaksal düzendir: Dürüst, şerefli. İkincisi maddi düzen: Şogun ve daymyolar bağımlılarına (samuraylara) saygın bir yaşam düzeyini güvence altına alacak yıllık bir pirinç ödeneği vermek zorundadırlar. Samurayların davranış kuralları, tanınmış samurayların yaşamından çıkarılan örneklerden hareketle oluşturulmaktadır. Bu şeref kuralları kaynağını Japonya'nın üç temel dininde bulmaktadır: Konfüçyüs dini, atalara tapma (culte) aracılığıyla, anne-baba sevgisini öğretmektedir; şintoyizm (Shintoisme), imparatorun atası olan Mikado'ya tapma aracılığıyla, dürüstlük öğütlemektedir; budizm, vücudun ve ihtirasların üzerinde ruhun egemenliği aracılığıyla Nirvana'ya ulaşmak için izlenmesi gereken yolu belirtmektedir. Manevi değerleri insanı şaşkırtan samurayları, bu kurallar biçimlendirmektedir. Sadelik, ilgisizlik, zihnin ve kalbin doğruluğu, kendine hakimlik, ölümü küçümseme, samuraylara

öğretilen belli başlı erdemlerdir. Çok sıkı bir eğitim, manevi özlü olan bu ahlaksal niteliklerin edinilmesine yönelmektedir. Inaro Nitobe, bu konuda şunları yazmaktadır: "Çocuklarından itibaren samuraylar, bin yoksulluğa dayanmasını öğrenmektedirler; savaş ve ok atma sanatında mükemmelleşmek için, güneş doğmadan önce kalkarlar; karda yalın ayak yürürler; ard arda birçok geceyi uykusuz geçirirler; modern pedegoglara barbar görülen, gittikçe ağırlaşan sınavlardan geçerlerdi"(10). Dürüstlük kuşkusuz samurayların davranışlarının tipik özelliğidir. XV. yüzyılda bu durum o denli ileri gitmişti ki, çok sayıda baishin ölümden efendilerine eşlik etmekten çekinmemişlerdi. Burada söz konusu olan, romantik bir davranış değil, fakat fedakarlık hazzı veren dinsel bir duygudur.

TOKUGAWA DÖNEMİNDE EKONOMİK YAŞAM

Her köy, topraklarının ekilip biçilmesinden sorumluydu; pirinç hasılatının % 50'sini bulan vergiyi daymyolara ödemek zorundaydı; eskiden kalan angarya işlerinden olan, feodal beye belirli hizmetlerde bulunmakla yükümlüydü. Gerçek anlamında feodal beyin toprağı yoktu. Köy halkı tarafından hazırlanmış ekim planı çerçevesinde, her köylü özgürce ekip biçtiği küçük, çitlenmiş parsellere sahipti.

Köylülerin yanında, hem köylü, hem balıkçı olan zanaatkarlar vardı. Zanaatkarlar daymyolar için çalışırlardı. Zanaatkarlar Batı'da olduğu gibi loncalar biçiminde örgütlenmişlerdi. Her loncanın üyelerinin sayısı sınırlıydı. Loncaya giriş verasete dayalıydı ve kabul edilmek için daymyoya giriş hakkının ödenmesi gerekirdi.

Batı'da, daha sonra da gelişmekte olan ülkelerde görülen özerk kentsel yaşam hareketi, Japonya'da belirmedi. Kentler yavaş yavaş oluştuğunda da, iktidar daymyoda kaldı. Ticaret ve zanaat Loncaları ekonomik yaşamda birçok rol oynadıysa da, yerel siyasal kararlara hiçbir zaman müdahale etmedi.

Çiftçilerin yaşamı sıkı bir biçimde kurallara bağlıydı. 1649 yasası, özel yaşamlarına dek uzanan köylülerin varlığına yön vermekteydi. "Erken kalkacaktı, pirincin dışındaki tahıl ürünleriyle beslenecekti, içki ve sigara içmekten sakınacaktı; eşi tembelse, onu aşağılayacaktı. "Aynı biçimde, kırsal mülkiyetin aşırı bir

biçimde parçalanmasını ve dolayısıyla bazı zengin toprak sahiplerinin toprakları ele geçirmesini engellemek için, hükümet toprakların alım satımını yasaklamıştı. Köylüler gerçek anlamında toprağın sahibi değillerdi. Toprağın kiralanması pratik olarak imkansızdı, çünkü toprağın vergisi, toprağın kirasına eşitti. Yani köylüler boğaz tokluğuna çalışıyorlardı. Bu tedbirler kırsal örgütlenmenin değişmesini engellemek içindi. Bu hukuksal durum, toplumsal evrimle birlikte bozulmaktaydı. Hasılatın % 70'ine varabilen vergi yükü altında ezilen çiftçiler, gittikçe daha da fakirleşmekteydiler. Güç durumunda kalan köylüler, borç almak için, ellerinde bulundurdukları toprakları (koku kata) tüccarlara veya daha zengin köylülere ipotek ettirmek zorunda kalıyorlardı. Gittikçe daha fazla borçlanma, onları kısır bir döngü içine sürükledi. Bunun sonucunda topraklarını satmak durumunda kalan köylüler, topraksız çiftçi (mutaka) durumuna düştüler. Toprağın parçalanmasını engelleyen hukuksal kurallar gevsemeye başladı. Köylüler, eskiden beri gelen vergileri ödemeleri yetmiyormuş gibi, ürünün geri kalanını yeni mülk sahipleri zengin köylülerle (jinushi) paylaşmak zorunda kalmışlardı. Fakirleşmiş kırsal nüfusun bir bölümü kentlere göç ettiler. Geleneksel Japonya'da herşey kurala bağlandığından, bu durum aynı ölçüde ticaret ve sanayide atılımları beraberinde getirmedi: İçsel ticaret tekelleşmişti; dışarıyla ticaret yasaktı; lonca üyelerinin sayısı sınırlıydı. Yeni gelenler için kentte yaşam çok güçtü(11).

Kırsal kesimlerde sefalet o denli artmıştı ki, bir çocuk büyütme dayanılmaz bir sorundu. Çocuk aldırma ve çocuk öldürme uygulamaları yaygınlık kazanmıştı. Tokugawa döneminde şiddetli köylü ayaklanmaları görüldü. Bununla birlikte bazı köylüler zenginleşti. Bu durum para ekonomisinin gelişmesi sayesinde oldu. Köylülere toprak vergilerini ödeme olanağını verebilmek için, Şogun ve daymyolar evsel zanaatı, özellikle de ipek ve pamuk dokumacılığını özendirdiler. Başlangıçta sadece ailesel olan zanaat yavaş yavaş gelişti; lonca örgütlenmelerinin dışında kalmasını bildi. Fakat çok önemli olan olgu, bu sanayinin fakir köylü kitlelerinin, özellikle de "kosaku"ların aleyhine bir gelişme gösterdi. Bunun nedeni bu sanayinin, köylerde resmi bir görevi olan zengin köylülerin elinde bulunmasıydı. Sadece bu zengin köylüler toptan ham madde (ipek, pamuk, yün ...) alabilmek için yeterli sermayeye sahiplerdi. Bu zengin köylüler, ham maddeleri eğirici veya dokumacı olan köylülere veriyorlardı. Birçok "kosaku", bu yeni

sanayide işçi olmak için, tarlaları terk ettiler. 1830 yıllarına doğru Kiriku'da 1600, Ashikaga bölgesinde ise 15.000 tane dokuma tezgahı vardı. O güne kadar tekstil alanında görülmeyen, ücretli ve sermaye ayırımı temeline dayanan yeni bir üretim biçimi belirdi. Böylece Japonya'da, kapitalizmin yeşermesi kırsal kesimlerde görüldü. Feodal rejimin savunduğu kentlerin ayrıcalıklı büyük ticaretine karşı olan, gezgin tüccarlar tarafından gerçekleştirilen yeni bir ticaret belirdi. Zanaatsal üretimle ve ticaretle zenginleşmiş bu etkin ilerlemeci köylüler çok sayıdaki toprakların kendi ellerinde toplanması konusunda başarılı oldular. Bununla birlikte daymyolar tarafından zorla kabul ettirilen vergilerin ağırlığı onların büyük toprak sahibi olmalarını engelliyordu. Zengin köylüler yeni topraklar açarak, güçlerini yaygınlaştırıyorlardı. Otoriteler bu etkinliğe olumlu bakıyorlardı. Yeni topraklar ve sulama kanalları açmak için sermaye gerekiyordu. Sermaye ise sadece zengin köylülerde veya kentin ayrıcalıklı tüccarlarında (Jinushi) vardı. Bu politika zengin köylüler ve tüccarlar arasındaki karşıtlığı artırıyordu: Zengin köylüler önemli sermayeleri ellerinde bulundururken, ayrıcalıklı kent tüccarları zamanı geçmiş lonca sisteminin dar alanlarında sıkışıp kalmışlardı. Bu ayrıcalıklı kent tüccarları, kırsal yörelerin gezgin tüccarlar (chonin) tarafından istila edilmesini de protesto ediyorlardı(12).

Kuşkusuz, jinushi-müteşebbisler taprağı işlememişlerdir, toprağı, bağımlı çiftçilere (kosaku) ürün-rant karşılığı kiralamışlardır. Bağımlı çiftçiler bir taraftan toprağın kirasını ödemek, diğer taraftan da feodal beye toprak vergisini ödemek zorunda kalmışlardır. Devlet, özellikle jinushi toprak mülkiyetini kayırmaktaydı. Zaten bu toprak rejimi, Japon feodalizmini hiç tehdit etmemişti. Tam tersine, derebeysel rejime göre olmuş ve onun üzerine eklenmişti. Aynı zamanda, daha sonraki aşamalarda, Meiji Restorasyonu tarafından yürürlükten kaldırılmamış, tam aksine bu mülkiyet rejimi yasallaştırılmış ve İkinci Dünya Savaşı'na dek Japon tarımının niteliğini taşımıştır(13).

tüccarların değişimi: Sadece karlı amaçları izleyen ve ona ulaşmak için tefecilik olanaklarını kullanmaktan kaçınmayan, hor görülebilecek varlıklar gibi dikkate alınan tüccarlar, bununla birlikte, üretici köylüler ve tüketici samuraylar arasında faydalı araçlar olduklarından hoş görüyle karşılanmışlardır. Tüccarlar feodal tüketicilere tarımsal ve zanaatsal ürünler sunmuşlardır.

Uzun süre Tokyo'da kalmak zorunda olan daymyolar, paraya gereksinme duyuyorlardı. Yavaş yavaş para ekonomisi temeline dayanan Japonya'da, yaşamak için para gerekiyordu. Bu çerçevede samurayların, ürün olarak verilen gelirlerini, tüccarlara önceden satarak, para elde ettikleri görülmüştür. Böylece, samuraylar tüccarlara bağımlı hale gelmişlerdir. Bu nedenle samurayların gezgin tüccarlara (chonin) karşı tutumları değişmiştir. Daymyolar gibi şogunlar da güçlü kentlerde tüccarların etkinliklerini kolaylaştırmak için önlemler almışlar, onlara vergi kolaylıkları sağlamışlar; ekonomik ve mali konularda onların tavsiyelerine başvurmuşlardır(14).

Tüccarlar, köylüler tarafından toprak vergisi olarak Şogun'a ve daymyolara verilmiş olan pirinci satın alıyorlardı. Başlangıçta zengin daymyoların ürünlerini satmak için Tokyo'da ve Osaka'da depo evleri vardı. Zamanla borçlanan samuraylar, bu depoların kontrolünü, tüccarlara bırakmak zorunda kaldılar. 1830'lara doğru, işlerine ve tattıkları mallara göre, çeşitli tüccar kategorileri belirmişti: Pirinç tüccarları, ulaşım müteşebbisleri, bankacılar gibi (15).

Ekonomik yaşamdaki canlanma fiyat artışlarına yol açmıştı. Bu durum, gelirleri sadece toprak vergilerine dayanan samurayları fakirleştirmişti. Kuşkusuz toprak kirası altında ezilen köyle kitlesi, patlama noktasına gelmişti. Bu güç durumdan kurtulmak için, Şogun ve daymyolar, tüccarların goyokin (zorla verilen borç) denen borç para vermelerini istiyorlardı. Japonyalı bir yazara göre, 1820'lere doğru, daymyolar tarafından yapılan sözleşmeye dayanan borçların toplam miktarı, tüm ülkenin parasının toplamından yüz defa daha büyük olan bir miktara ulaşmıştı(16). Birçok kez, merkezi otoriteler, borç sözleşmelerini kararnamelerle yürürlükten kaldırdılar. Bu durumdan memnun olmayan tüccarlar, kendi aralarında anlaşarak, bir daha borç vermemeyi kararlaştırdılar. Bu durum karşısında samuraylar, tüccarlar karşısındaki tutumlarını yumuşattılar. Tüccarlar, yerleşik düzenin gardiyanlarıyla (samuraylarla) mantık evlilikleri yaparak daha da zenginleştiler.

Samurayların bir bölümü dayanılmaz bir sefalet içine düşmüşken, diğer bir bölümü de ticarete atılarak zengin olmuşlardı. Bu eski samuraylar, Yedo veya Osaka gibi büyük kentlerde çok etkin işler yapan küçük burjuvayı oluşturdular. Meiji Restorasyonu'ndan

sonra, ülkenin sanayileşmesinde, bu eski samuraylar çok önemli roller oynayacaklardır.

Bu değişimler çerçevesinde, eskiden samuray olan yeni tüccarlar, samuraylıktan ayrılmış diğer mesleki etkinlikler yapan roninler, eskiden beri Tokugawalara karşı olan güneyin daymyoları ve köylüler her zaman resmî bir rol oynayan zengin köylüler (jinushi) ve güneyin büyük klanlarına ait olan alt basamak samurayları arasındaki anlaşma özellikle dikkate değerdi(17).

Köylü ayaklanmaları oldukça sıkı. 1837'de, Osaka'da Konfüçyüsçü aydın Heihachiro Oshio tarafından yönetileni, dönemin en şiddetli olanaklarından biriydi. Oshio'nun yönetiminde, küçük samuraylarla işbirliği içinden zengin köylüler tarafından bu ayaklanma hazırlanmıştı. Heihachiro Oshio kütüphanesinden alınmış, Profesör Horie tarafından aktarılan rakamlar oldukça anlamlıdır:

Tablo II: Oshio'nun Mürütlerinin Ait Oldukları Toplumsal Kesimler(18)

	Sayı	Yüzde
Samuraylar	24	% 40
Çiftçiler	17	% 28
Subaylar	6	% 10
Choninler	2	% 3
Etiketsizler	11	% 19

Tokugawalara karşı ayaklanmada zengin köylülerle küçük samuraylar arasında ittifak olmuştur. Bu isyanlara, dış baskıların katılmasıyla, sosyo-politik durum içinden çıkılmaz bir boyut kazanmıştı. 1853 ve 1859 yılları arasında, Amerikalı General Perry, onu izleyen İngiliz Sterling ve Rus Poutiatine, Japon hükümetini, limanlarını Batı ticaretine açması konusunda zorluyorlardı. 1858 antlaşmasıyla korunan yabancılar, Japon mallarını ihraç etmeye başladılar. Fiyatların yükselmesi, Japon altınlarının yurt dışına kaçmasına yol açtı. Bu arada Şogun'un varisinin belirlenmesi de yeni bir krize yol açtı(19).

Bu dönemde Japonya'nın sosyo-ekonomik koşulları burjuva devrimini harekete geçirmek için yeterince olgun değildi. Dışsal siyasal olaylar (Amerika'nın ve Avrupa'nın sahneye çıkışı) zamanından önce doğacak burjuva rejimini çabuklaştırdı. Patlak vermeyen devrim, Meiji Restorasyonu adını aldı.

Perry güçlü filosuyla Japon limanlarına gelince, Şogun, 1854'de Kana-Gawa antlaşmasını imzalamak zorunda kaldı. Benzer anlaşmalar 1854'de İngiltere'yle, 1855'de Rusya'yla ve 1856'da hollanda'yla imzalandı. Bu antlaşmalarla Japon limanları Batı ticaretine açılmış oldu. Daha sonra, Şogun Batı'ya, Amerika'ya daha fazla ayrıcalıklar veren antlaşmaları imzalamak zorunda kaldı. Yabancılarla her türlü antlaşmaya karşı olan imparator, halkın arasında gücünü artırdı. Bu arada ülkeyi kurtarmak için birçok siyasal akımlar belirdi: Monarşiyi yeniden kurmak; yabancı düşmanlığı; Batı'ya direnebilecek güçlü bir toplum yaratmak gibi... Savaşım, Şogun ve bu akımın partizanları arasında patlak verdi. 1858-1868 yılları arasında birçok siyasi cinayetler işlendi. Bu olaylar krizin patlak vermesine yol açtı; şogun rejimi yıkıldı; Meiji Restorasyonu başladı(20).

MEJİ RESTORASYONU

Şintoyizm yeniden en çok savunulan din haline getirildi. Şintoyizm ulusal bir din oldu. Bu din, imparatorluğun kutsallığını, hiyerarşinin her kademesinde en yakın üstlere tam ve eksiksiz itaat zorunluluğunu kesin olarak dile getiriyordu. 1850-1870 reformu ulusun tümünün babası imparatorun doğrudan, en üstün, kontrol edilemez otoritesini kesin bir biçimde dile getirmeyi içeriyordu (21).

Japonya'nın ekonomik gelişiminde, zenginleşen tüccarlarla, samuraylar arasındaki bütünleşmenin önemi büyüktü. Japon miras sistemi 1945'e değin, mirasın tek kişiye kalması biçimindeydi. Babanın tüm serveti bir erkek çocuğa kalırdı. Bu çocuk en büyük erkek çocuk olmayabilirdi. Baba etkin ve yetkin gördüğü birini evlat edinebilir ve tüm varlığını ona bırakabilirdi. İşte bu çerçevede 1850 yıllarına doğru, tüccarların samurayları, yoksul samuray ailelerinin de tüccar çocuklarını evlat edindikleri görülmüştür. Böylece eski dönemin güçlü öğeleriyle, yeni dönemin güçlü öğeleri

biraraya gelerek Japonya'daki değişim ve dönüşümlerin motorunu oluşturmuşlardır(22).

1869 ilkbaharında, daymyoların temsilcilerinden oluşan bir danışma meclisi reform programını görüşmek için toplandı. Meclis, reform taraftarı olmadığını gösterdi. İmparator meclis desteğinden vazgeçti; kendini teşvik eden samuraylarla birlikte reformu yürürlüğe koydu. İşte böylece 1871'den itibaren feodal rejim fiili olarak yıkıldı. Feodal beylikler, her daymyonun hükümlerine sürdüğü yöre, birleşik bir yönetimle donanmış modern eyaletlere dönüştü. Feodal beyliklerin ortadan kaldırılması, feodal beylik mülkiyetine karşılık köylü mülkiyetinin hukuksal olarak tanınmasını birlikte getirdi. Bununla birlikte, kastlar sistemi ortadan kaldırılmadan, derebeyliğinin yıkılması hayaldi. Meiji'nin liderleri yasa önünde tüm Japonların eşit olduğunu ilan ederek, bu sorunu da halletmiş oldular. Eğitim reformuyla herkese eğitim olanaklarından faydalanma imkanı verilmiştir. Aynı biçimde, askeri reform herkesin askerlik hizmeti yapmasını sağlamıştır. Böylece samurayların silah taşıma ve eğitim tekelleri sona ermiştir(23).

Tarımsal Reformla İlgili Toplumsal Değişmeler

Tarımda, iş özgürlüğünün ilanıyla, feodal hakların yürürlükten kaldırılması başta gelmekteydi. Toprakların kadastroları çıkarıldı. Böylece köylü, pirinç ürününün yarısını feodal beye vereceğine, üçte birini para olarak, toprak vergisi adı altında, devlete vermeye başladı. Ürün olarak ödenen kullanma hakkı, para olarak ödenen vergi haline dönüştü. Bu reformla köyün bütün toprakları, o güne kadar sürekli kullanma hakkına sahip olan köylülere ait olmaktaydı. Bununla birlikte, bu reform, zengin köylülerin (Jinushi) durumunu etkilemedi. durumunda bir değişme olmadı. Zengin köylüler, topraklarının kirasını para olarak ödemeye başladılar. Tarımsal reform, zengin köylülerin, vergileri ödemek için, tarımsal ürünlerin mala, daha sonra da paraya dönüştürülmesi tekeliğini ellerine geçirme olanağını verdi. Böylece, kırsal yörelerde gıda mallarının ticareti, oradan elde edilen karlar, toprakta çalışanların dışında gerçekleşmekteydi. Bu durum, Japon köylülerini, ikinci dünya savaşına dek sefaletin kısır döngüsü içine hapsedecekti(24).

Zengin köylüler aracılığıyla toprak kirasının ve toprak vergisinin toplanmasını sağlayan yeni yönetici sınıf, Japonya'nın sanayi devrimi için gerekli olan sermayeyi biriktirme olanağını verdi.

Tablo III: Tarımsal Ürünlerin Devlet, Jinushi ve Kosakular Arasındaki Bölüşümü

Yararlananlar	Tarımsal Reform Anında
Devlet	% 34
Jinushi	% 39
Kosaku	% 17
Toplam	% 100
1874-1878 döneminde	
Devlet	% 12.5
Jinushi	% 70.5
Kosaku	% 17
Toplam	% 100
1878-1888 döneminde	
Devlet	% 11
Jinushi	% 72
Kosaku	% 17
Toplam	% 100

Meiji Taisho Kokusei Soran, Tokyo Keizai Shimpō Sha, Tokyo, 1924.

XIX. yüzyılın sonuna dek, köylülerden alınan toprak vergisi, Japonya'nın vergi kaynaklarının % 80'ini temsil etmiştir. Ürün iyi de olsa, kötü de köylüler saptanmış vergileri ödemek zorunda kalmışlardır. Üretimin kötü olduğu yıllarda, köylüler tüccarlara veya zengin samuraylara borçlanmak zorunda kalmışlardır. Bu durum, zaman içinde alacaklıların köylüleri topraklarından kovmalarını doğurmuştur(25).

Feodal beyler, feodal hakların kaldırılmasına karşılık, bir tazminat almışlardır. Ölümüne dek, eski feodal haklarının yarısına tekabül eden bir gelir onlara garanti edilmiştir. Bu durum bütçenin yetersiz olmasını doğurmuştur. Feodal beylerin alacaklarının bir bölümü sermaye haline dönüştürülmüştür. Devletin feodal beylere olan borcu, yeni kurulan bankalarda hisse senedi haline gelmiştir. Böylece feodal beyler, yeni kurulan bankaların hisse senedi sahibi olmuşlardır. Böylece toprak feodalları, doğrudan doğruya sermaye feodalları olmuşlardır. Feodal beyler bu durumdan hoşnut kalmışlardır, çünkü ekonomik gelişme, onların hisse senetlerinin borsada değer bulmasını sağlamıştır.

1875'den sonra, Japon nüfusu büyük artış gösterdi. XVI. yüzyıl arasında uygulanan radikal önlemler kaldırıldı: Özellikle fazla olan kız çocuklarının öldürülmesi. Sonuçta köylülerin ikinci ve üçüncü çocukları sanayi işine yöneldi. Kırsal yörelerde kurulan sanayi kuruluşları bu artan nüfusu emdi. Özellikle 16-25 yaşındaki kız çocukları tekstil alanında çalıştılar. Kız çocukları tekstil fabrikalarının tesislerinde yiyip, içip, yatıp, temizlenip, kutsanıp, korunup, eğitildiler. Fabrika patronları, babaların yerlerini tuttular(26).

Sanayi Alanındaki Gelişmeler

Japonya'daki rejimin, Avrupa'da XIX. yüzyılda egemen olan liberal ekonomiyle hiçbir ilişkisi yoktu. Büyük birimlerin kapitalizmine daha yakındı. Amaçları tespit eden hükümetti. Gerçekten de, birkaç tüccarın dışında az sayıda müteşebbisten oluşan bir sınıf, çok az sayıda malî kuruluşlar vardı. İktidar, genç samuraylardan oluşan bürokratların elindeydi. Bu genç yöneticilerin tutumları, çok farklı bir kültür içinde yetişmiş "Cromwell döneminin pürütenlerinkine (puritains) benziyordu. Max Weber'in Ascetisme (asetizm) öğretisinin ilkelerine bağlı olan müteşebbis tipleri de, bu genç yöneticileri hatırlatıyordu. Temel fikir, imparatora hizmet etmektir; kazanç önemli değildir; fakat sadık bir hizmetkar olmanın işaretiydi. Gerçekleştirilen karlar bir mülkiyet değildi; basit ve sert bir yaşam sürdürülmeye devam edilmeliydi; karlar, daha büyük sadakatle kullanılması gereken bir olanaktı.

Japonya'yı yaratacak aristokrasi, bir hasır üzerinde uyuyan, bir tas pirinçle karnını doyuran, basit bir yaşam sürdüren ve idarî, ekonomik, siyasî en üst konumlara ulaşmış, bu asetizmi, bu içsel disiplini koruyacak, bunu diğer kişilere çok sert biçimde zorla kabul ettirecek insanlardan oluştu.

Japon sanayisinin gelişmesi köylülerin, daha sonra da işçilerin büyük özverisi üzerine kuruldu. Kapitalist kazançlar dikkate değerdî, fakat hepsi yeniden yatırıma dönüştürüldü. Gerçekten de, büyük kazançlar sağlayan ve hepsini yeni yatırımlara dönüştüren, özel girişimci bir kapitalist ile, öngörölmüş normlara uygun olarak kamusal yatırımları gerçekleştiren, karşılığında sınırlı geliri olan bir kamu memuru arasında büyük bir fark yoktu (27).

Başlangıçta müteşebbis gibi hareket eden devletti. Devlet, ilk demiryollarını kurdu, PTT'yi örgütledi, pilot fabrikalar oluşturdu. Devrimden on yıl sonra, devlet, üç tershaneye, ellibir gemiye, beş malzeme fabrikasına, on kömür ocağına, elliki fabrikaya ve doksan kilometrelik demir yollarına sahipti. Her ekonomik gelişmeye ön koşul olan, temel ilk öğretimin gelişmesi konusunda dikkate değeri bir çaba harlandı. XIX. yüzyıldan hemen sonra, 5 milyon çocuk 27 bin ilkökula kaydoldu. Bunun dışında, yabancı öğretim üyelerinin katkısıyla da teknik eğitim oluşturuldu; üst sınıf üyeleri için bir üniversite açıldı(28).

İkinci Dünya Savaşından önce, 1889 Anayasa'sı, Japonya'da, Batı görünüşü, sınırlı bir monarşiyi öngörüyordu. Bununla birlikte, gerçekte en üst iktidar Tanrı-imparator'a aitti ve parlamentonun siyasal gerçek etkisi azdı(29).

Sistematiik olarak, Batı ülkelerinden, yeni teknikler ödünç alındı. Aynı biçimde, Fransız Ceza Yasası, Alman Ticaret Yasası, Fransız Devlet Konseyi, Alman Polis Teşkilatı, Amerika Bütçe Sistemi, İngiliz Parlamenter Sistemi ve özellikle Prusya Eğitim Sistemi alınıp Japonya'da uygulandı. Bu nedenle her türlü yabancı teknisyene çağrı yapıldı. Yabancı teknik elemanı çekmek için yüksek ücretler önerildi. Fakat buna karşılık, ters istikamette demir perde gerildi: Japonların diğer ülkelerdeki tüketim düzeylerini bilmemeleri, kısa bir süre sonra yaşam düzeylerini yükseltmelerini istememeleri için büyük çaba gösterildi. Eğitilmek, zorunlu teknik ve yönetimle ilgili formasyonu almak için yurt dışına gönderilen

öğrenciler, aynı zamanda hem ailevi ve hem de siyasi ölçütler göz önünde bulundurularak, çok dikkatli bir biçimde seçildiler(30).

Eğitim Purusya esinliydi. Felsefi düşünce ustaları, bir yanda Hegel, diğer yanda Maistre'di: "Yasanın Hükümranlılığından çok, iyi şefler konusunda ısrar etmek gerekir. Yasanın kendinde bir anlamı yoktur. Yasa, belirli bir anda, zorunlu görünen konuda hükümetin düşüncesinin geçici deyiminden başka bir şey değildir" (31).

Devlet her konuda insiyatifi ele aldı. Fakat, 1885-1890 yıllarında durmadan yeni işyerleri açan devlet, malî güçlüklerle karşılaştı. İşyerleri verimli görününce, devlet onları özel sektöre sattı; elde edilen para ile, yeni işyerleri açarak, bu konuda öncü oldu(32).

İkinci Dünya Savaşına dek Japonya'ya egemen olan zaybatsu (le Zaybatsou) yapısıydı. Zaybatsu, hisse senetleriyle oluşturulmuş komandit şirketin, hukuksal çerçevedeki geleneksel Japon ailesinin adıydı. Japonya'da, Batı'da olduğu gibi tasarruf ve kredi temeline dayanan bankalar yoktu. Kurulan bankalar sadece faiz getiren uzun vadeli mevduatları toplayan iş bankalarıydı. Bu bankalar, hisse senetleri ve borç senetlerinden alınan paylarla kurulmuş, yatırım bankalarıydı. Devlet bürokrasisi, ticarete atılmış sayıları oldukça az sayıda olan ailelerle işbirliğine giderek, bu sınırlı kaynakları verimli bir biçimde kullanma yoluna gitti. Bu büyük aileler, ekonomik gücü kendilerinde yoğunlaştırarak, hükümet politikasının özel uygulayıcıları oldular. Bu aileler, bankalar ve sigorta şirketleri kurarak, büyük kazançlar sağladılar; kırsal kesimlere yayılmış evsel sanayiye egemen oldular. Zaybatsu, kendi içinde bölümlere ayrılıyordu. Ailenin büyüğü ana şirkete kumanda ederdi. Ana şirket birçok şirketin hisselerine sahipti. Aile içinde işlevler bölüştürülürdü: Her üye ya bir işyerinin başında, ya hükümetin hizmetinde, ya da siyasal bir partide yer alırdı. Fakat gerçek şef, tanınmayan kişiydi; büyük bir işyerinin, bir yönetimin, bir partinin veya hatta hükümetin başında olan, diğer küçük kardeşlerin itaat ettiği, ailenin en büyüğüydü. 1930'da ortaya çıkacak ikinci büyük dönüşümün arifesinde, Japonya'nın sermayesinin % 65'i yedi yüz şirkete aitti, fakat sekiz büyük aile tek başına ulusal sermayenin yarısını kontrol ediyordu ve üç aile (les Mi-tsou-Y, Les Mi-tsou-bachi ve Les Sumi-moto) ulusal sermayenin dörtte birine

ve bankalardaki mevduatların dörtte üçüne kumanda etmekteydi. Bu ailelerin senetleri şirketleri birbirlerine bağımlı kılıyordu; sahip oldukları servetleri, devletin açtığı ihalelere bağılıydı. Bu aileler, devlet ihalelerini aralarında paylaşıyorlardı; ihaleler sonucu yapılması gereken işleri, kendilerine bağılı birçok küçük işyeri aracılığıyla gerçekleştirebiliyorlardı(33).

Diğer önemli bir nokta, XIX. yüzyılın sonunda ve hatta birçok sanayi dalı için 1929'da ekonomik yaşamın büyük bir bölümünün ticarî ve malî açıdan çok iyi örgütlenmiş zanaat veya çok küçük sanayi aşamasında bulunmasıydı. 1893'de, nüfusun % 84'ü kırsal kesimlerde ve sadece % 6'sı nüfusu 100 binin üstündeki kentlerde yaşıyordu. 1893'den yüzyılın sonuna dek, nüfus üç buçuk milyon artmıştı; bunun iki milyonu kırsal merkezlerde kalmıştı. Sadece 1900'den sonra gerçek anlamında kentleşme başlamıştı; 1913'e gelindiğinde kırsal nüfus, genel nüfusun % 72'sini temsil ediyordu. Japonya hızlı ve yoğun kentleşmeyi tanımadı. XX. yüzyılda görülen doğum artışlarından ileri gelen nüfus fazlası, kentlere göç etti. Küçük kentlerde, nüfusun özünü zanaatkarlar ve küçük işyerlerinde çalışanlar oluşturuyordu. 1913'de manifaktürlerde çalışanların sayısı 3.5 milyonu. Bunların bir milyonu patron ve zanaatkarlar, geri kalanları da ücretli işçilerdi. Bunların yarısından fazlası da beş kişiden az işçi çalıştıran kuruluşlardı ve % 40'ı da kadındı. Bu yapı sadece kentlerde değil, fakat aynı zamanda kırsal kesimlerde de görülmekteydi. Japonya, Avrupa'da olduğu gibi kır ve kent arasındaki farkı yaşamadı; başından beri, kırsal kesim sanayileşti ve küçük kentler kırsal kesimlerin ortasında doğdu. Bu durum gereksinmelerin dağılmasına ve başlangıçta devlet tarafından kurulan sonra da Zaybatsu'lara devredilen büyük işyerlerinin yanında, yerel küçük sanayilerin büyük bir yayılımına olanak verdi (34).

1929'da, büyük dönemecin arifesinde, 5 kişiden az işçi çalıştıran işyerleri üretimin % 30'unu sağlamaktaydı; ücretli işçilerin yarısını istihdam ediyordu. Sanayi nüfusunun dörtte biri zanaatkarlardan oluşuyordu. Sanayileşmeden yarım yüzyıl sonra, 50 kişiden az işçi çalıştıran fabrikalar, halen de üretimin yarısından fazlasını ve dörtte üç işçi sağlıyordu. Sanayinin kırsal kesimlere yayılması, beraberinde birçok avantajı da sağlıyordu: En başta ucuz işgücü. Birinci Dünya Savaşına dek, kırsal kesimlerdeki bu işyerlerinde çalışma süresi haftada 60 saati buluyordu. Yoğun bir

biçimde 14-26 yaşları arasında bulunan kız çocukları çalıştırılıyordu(35).

Bugün Japonya'da işçilerin, işyeri biçiminde örgütlendikleri görülür. Toplu sözleşmeler Avrupa'dakinden çok farklı ilkeler üzerine dayanır. Gerçek ücret aylığın yarısını ve bazen de daha azını temsil eder. Aylık, işçilerin okulsal kökenleri ve yaşları dikkate alınarak ikili bir basamağa göre oluşturulur. Sahip olunan eğitim düzeyine göre bir başlangıç ücreti vardır. Bundan sonra yaşla birlikte ücret artar çünkü yaş bilgeliği ve zenginliği getirir; iş niteliğinden bağımsız olarak, tüm aylıklar yaşla birlikte artar. Ücretin yanında, diğer ödeme biçimleri de yer alır. Patron, işçilerin babası olarak, onlara hediye verir: Evlilik, doğum, ailesel törenler gibi. Ortak anlaşmalar bu hediyelerin değerini saptar. Daha sonra pirimler gelir. Pirimler, işin niteliğine, elde edilen üretim miktarına göre saptanır. Bu karmaşık sistem, işçi sendikalarının bütün yıl görüşmeler yapmalarını zorunlu kılar(36).

Japonlar her zaman hakemi reddetmişlerdir; çünkü hakem bir tarafı haksız görürse, o kişi tüm orununu yitirmiş olur. Japonlar sürekli bir ikilem içindedirler. Onuru kırılan kişi, ya aşırı bir nezaketle yetinir, ya da aşırı şiddete baş vurur. Bir uzlaşmaya ulaşmak gerekir. Devlet uzlaşma komisyonu kurar. Bir istemde bulunmadan önce, işçi sendikası, uzlaşma komisyonunun sekreterliğine baş vurur. Sekreterlik, ekonomik duruma göre, isteyebilecekleri maksimum düzeyi belirtir. Patronlar da komisyon eksperlerine giderler. Eksperler de, patronlara vermeleri gereken asgari ücreti bildirirler; aksi takdirde zararlı çıkacaklarını belirtirler. İşçiler ilke için, birkaç gün grev yaparlar; sonra uzlaşma komisyonuna gidilir. Her kesim görüşme yapmak için aracı belirler; hiç kimsenin onurunun kırılmadığı bir çözüm bulunur. Zaten başlangıç noktası, önceden uzlaşma komisyonunun eksperleri tarafından tavsiye edildiğinden, her iki taraf için de akla yakındır (37).

Büyük işyerinde benimsenen anlaşma modeli, tüm basamaklarda izlenir. Daha az büyük işyerlerinde % 10 indirimle, orta büyüklükteki işyerlerinde % 50'lik indirimle, en küçük işyerinde ise % 60-75'lik bir indirimle aynı anlaşma yapılır. Bu durum, şöyle bir tablo yaratır: Büyük işyeri işçisi bazen, orta büyüklükteki bir işyerinin patronundan daha fazla ve orta

büyüklükteki işyerinin işçisi ise, küçük işyeri patronundan daha fazla kazanır. Küçük işyeri işçisi aşağı yukarı birşey kazanmaz; özellikle kriz dönemlerinde patron tarafından beslenir, atölyede yatıp, kalkar. Patron bir baba gibi görüldüğünden en kötü koşullarda bile, çocuğunu işten çıkarmaz. Japonya'da resmî olarak işsiz bulunmaz. Bir işyeri, işçisini işten çıkarmaz. Bir işçi, bir işyerinden diğerine geçmez. Çünkü oğul babayı terk etmez(38).

Japonya'da büyük işyeri ve küçük işyeri arasındaki farkı not etmek yerinde olacaktır. Büyük işyeri, ilerlemekte, en modern teknolojiyi kullanmakta, hiç durmadan üretimini artırmakta, fakat sürekli olarak işgücünün yerini makinalarla, robotlarla doldurmaktadır. Küçük işyerleri üretimlerini çok az artırır, fakat her yıl iş pazarına gelen 750 bin çalışana iş sağlarlar.

XIX. yüzyılın sonunda, Japonya'da, az gelişmiş ülkelerin tipik dışsal bir ticareti vardı: Mamül mal ithal etmekte, özellikle de tekstil; ham madde, özellikle de çay ve ipek ihraç etmekteydi. Japonya'nın şansı, sanayi dönüşümüne başladığında, Batı Avrupa'nın da başka ipekli olmak üzere, tekstilde istisnai bir atılım içine girmesiydi. Bu dönemde Japonya dünyanın en büyük ipek ham maddesi sağlayan ülkesi oldu. Ülkenin gereksinme duyduğu ithalatın yapılması için, ipek ihracatı gerekli kaynağı sağladı. 1914'de ipekli ihracatı üç kat arttı; tekstil ihracatında da artışlar görüldü. Buna karşılık araç gereç ithalatı azaldı. Büyük dönemecin arifesinde, 1929'da, iplik ve dokuma fabrikaları ücretlilerin % 50'sini çalıştırıyordu. Bu arada çelik üretimi arttı: 1913'de tüketimin % 30'unu, 1920'de % 45'ini, 1930'da % 70'ini temsil ediyordu(39).

Sanayileşmiş ülkelerdeki teknik buluşların hızlı bir tempoda gerçekleşmesi, yepyeni araç gereçlerin iskartaya çıkmasına yol açıyordu. Japonlar, iskartaya çıkarılmış araç gereçlere talip oluyorlardı. Yenisine verecekleri fiyatın onda birine, gereksinme duyduğu teçhizatı elde edebildiler. Bu politika Japonya'da uzun yıllar izlendi. İşte böylece, Tokyo'da eski İngiliz otobüslerinin, Fransız tramvaylarının işlediği gözleniyordu. Aynı politika Japonya sanayinin tümünde uygulanmaktadır. Şimdi, demir ve mekanik sanayi, donanımlarını yenilemek isteyen büyük işyerleri için modern araç gereç üretebilmektedir. Büyük işyerleri eski araç gereçlerini iyi bir fiyata orta büyüklükteki işyerlerine satmaktadır. Orta büyüklükteki işyerleri de bunları birkaç yıl kullandıktan sonra,

daha küçük işyerlerine satmaktadır. Bu suretle azami ölçüde sermayeden tasarruf edilebilmekte ve üretim araçları kullanılabilirdikleri ölçüde kullanılmaktadır. 1930 yılına dek, Japonya'nın sanayileşmesi sermaye yoğunluğunun en alt düzeyde, işgücünün azami şekilde kullanılmasıyla gerçekleştirildi. İşgücü çok az ücretle, çok kötü koşullarda çalıştırıldı. Bu durum küçük patronların yaşayabilmesine, büyük sanayinin yeter derecede kazançlar sağlamasına olanak verdi. Elde edilen bu kazançlar Zaybatsu bankalarına yatırıldı. Bankalar da bu sermayeleri yeniden yatırımlara dönüştürdü(40).

Japonya'da ne Sovyetler'deki gibi katı planlama ve ne de Fransa'daki gibi yumuşak bir planlama vardır. İncelemeler yapan bir planlama bürosu mevcuttur, fakat sadece görüş bildirir; bununla birlikte, nezaketin gerektirdiği gibi, yetkin ve yaşlı kişi bir görüş bildirirse, diğerleri onu izler, aksi takdirde saygı duyulan bir kişi onurunu yitirmiş olur. Bu plan ne zorunludur, ne de yaptırım içerir, fakat Japonya'nın ekonomik yaşamının tümünü yönlendirmek için azımsanamıyacak etkisi olmuştur(41).

Japonya'da çağdaş hukuk sisteminin özünü 1946 anayasası oluşturur. 1946 anayasası Batı tipte bir parlamenter rejim gerçekleştirdi. İmparator hükümranlılığını sürdürdü, fakat yönetmiyordu. Gerçekten de, imparator halk arasında çok büyük bir saygınlığı korumaktaydı; fakat kamu işlerine karışmıyordu. Parlamento iki meclisten oluşmaktaydı; her iki meclis de doğrudan genel seçim aracılığıyla seçilmekteydi. Fakat ikinci meclisin, birincisine göre sadece durdurucu (veto) gücü vardı. Hükümet mebuslar meclisinde azınlığa düştüğünde, istifa etmek veya kendini feshetme arasından birini seçerdi: Bakansal istikrarı sağlamak için, feshetme açık bir biçimde kullanılmaktaydı(42).

Günümüz Japonya'sı sanayi devrimini tamamlamış, en gelişmiş yedi sanayi ülkesi arasına katılmıştır. Gelişme hızı başdöndürücü hızla devam etmektedir. Japon şirketleri kendi aralarında kurdukları dayanışmayı devam ettirmektedirler. Örneğin, Amerika pazarında bir Japon şirketi mal ve hizmete gereksinme duyduğunda, önce kendi şirketine bağlı kuruluşlardan bunu temin etme yoluna gitmektedir; gereksinimini karşılayamadığı takdirde, öncelikle diğer Japon şirketlerine baş vurma yolunu seçmektedir. Bu dayanışma Japon şirketlerinin tüm dünyaya egemen olmasını

sağlamaktadır. Ortak pazar ülkelerinin pazarını ele geçirmek üzere, Japon şirketlerinin, birçok İngiliz şirketiyle ortak yatırım ve üretime geçtiği görülmektedir. Böylece, ortak pazar ülkelerinin Japon mallarına karşı aldığı tedbirler geçersiz kalmaktadır. Japonya dünya ekonomisine egemen olma yolunda ilerlemektedir.

REFERANS NOTLARI

- 1) PHILIP, Andre, Histoire des Faits Economiques et sociaux, Paris, Editions Montaigne, 1963, s. 178.
- 2) PHILIP, A., a.g.e., s. 180
- 3) THAM, Pham Van, Société Traditionnelle et Société Modern: Le Cas du Japon de Meiji, Sociologie des Mutations, Paris, Editions Anthropos, 1970, s. 484.
- 4) THAM, P.V., a.g.e., s. 484.
- 5) THAM, P.V., a.g.e., s. 485.
- 6) THAM, P.V., a.g.e., s. 484.
- 7) THAM, P.V., a.g.e., s. 488.
- 8) KAO, Jean B., La Philosophie Sociale et Politique du Confucianisme, Paris, Editions Franciscaines, 1938, s. 130.
- 9) THAM, P.V., a.g.e., s. 490.
- 10) STEAD, Alfred, Japon by Japanose, William Heinmann, London, 1904, s. 269, Aktaran, THAM, P.V., a.g.e., s. 506.
- 11) THAM, P.V., a.g.e., s. 493.
- 12) THAM, P.V., a.g.e., s. 495.
- 13) THAM, P.V., a.g.e., s. 496.
- 14) THAM, P.V., a.g.e., s. 498.
- 15) THAM, P.V., a.g.e., s. 498.
- 16) HONJO Eijiro, The Social and Economic History of Japon, George Allen and Unwin, London, 1930, Aktaran THAM, P.V., a.g.e., s. 500
- 17) THAM, P.V., a.g.e., s. 510.
- 18) HORIE, Hideichi, Revolution and Reform in Meiji Restauration, Kyoto Üniversitesi, Economic Review, Aktaran, THAM, P.V., a.g.e., s. 511.
- 19) THAM, P.V., a.g.e., s. 512.

- 20) THAM, P.V., a.g.e., s. 516.
- 21) PHILIP, A., a.g.e., s. 182.
- 22) PHILIP, A., a.g.e., s. 184.
- 23) THAM, P.V., a.g.e., s. 519.
- 24) THAM, P.V., a.g.e., s. 520.
- 25) THAM, P.V., a.g.e., s. 522.
- 26) PHILIP, A., a.g.e., s. 185.
- 27) PHILIP, A., a.g.e., s. 187.
- 28) PHILIP, A., a.g.e., s. 188.
- 29) DUVERGER, Maurice, Institutions Politiques et Droit Constitutionnel, Paris, Press Universitaire de France. 1965, s. 315.
- 30) PHILIP, A., a.g.e., s. 188.
- 31) PHILIP, A., a.g.e., s. 189.
- 32) PHILIP, A., a.g.e., s. 189.
- 33) PHILIP, A., a.g.e., s. 190.
- 34) PHILIP, A., a.g.e., s. 192.
- 35) PHILIP, A., a.g.e., s. 192.
- 36) PHILIP, A., a.g.e., s. 193.
- 37) PHILIP, A., a.g.e., s. 194.
- 38) PHILIP, A., a.g.e., s. 194.
- 39) PHILIP, A., a.g.e., s. 195.
- 40) PHILIP, A., a.g.e., s. 196.
- 41) PHILIP, A., a.g.e., s. 197.
- 42) DUVERGER, M., a.g.e., s. 316.